

הרב אברהם סוחובולסקי

העברת שתילים דרך שער המודלה בגפנים

שאלה

על גבי שער כניסה לחצר גדלים גפנים מודלים וכל הנכנס לחצר עובר תחת הגפנים המודלים, האם מותר להכניס דרך שער זה עציצים ושתילים של ירקות?

תשובה

חז"ל הבחינו בין מצב של זריעה בעציץ המונח בכרם ובין העברת עציץ זרוע בכרם בלא הנחה כלל.

א. זריעה בעציץ המונח בכרם

בדין זריעה בעציץ המונח בכרם ישנה הבחנה בין זריעה בעציץ נקוב לזריעה בעציץ שאינו נקוב. נאמר במשנה (כלאים פ"ז מ"ח): 'עציץ נקוב מקדש בכרם ושאינו נקוב אינו מקדש'. וביארו ריבמ"ץ ור"ש¹ שהזרוע בעציץ נקוב המונח בכרם הרי הוא כזרוע בקרקע והגידולים נאסרים ומקדשים את הגפן שאסורים באכילה ובהנאה, והזרוע בעציץ לא נקוב אינו נחשב זרוע בקרקע ולכן אינו מקדש אך אסור מדרבנן. וכן פסק הרמב"ם (הל' כלאים פ"ה הט"ז): 'הזרוע בעציץ שאינו נקוב המונח בכרם לא קדש ומכין אותו מכת מרדות, אבל עציץ נקוב הרי הוא כארץ'.

ב. העברת עציץ נקוב בכרם

בדין מעביר עציץ זרוע בכרם נאמר בהמשך המשנה: 'המעביר עציץ נקוב בכרם אם הוסיף במאתיים אסור'. כלומר, לא רק זריעה בעציץ המונח בכרם אסורה, אלא גם המעביר עציץ שגדל בו זרעים או ירקות והוסיף תוך כדי המעבר שיעור של אחד ממאתיים (חמישה אחוז) הגידולים נאסרים. אך יש לדייק בלשון המשנה שבדין זריעה בעציץ נקוב בכרם נקטנה לשון 'מקדש' אך בדין מעביר עציץ זרוע בכרם נקטה המשנה לשון 'אסור'. הרא"ש והרע"ב ביארו שהמעביר עציץ נקוב בכרם והוסיף אחד ממאתיים, הזרעים בלבד נאסרים אך הגפנים אינם

1. כך פירש ריבמ"ץ, כלאים פ"ז מ"ח: 'עציץ נקוב. אם זרע תבואה בעציץ ויושב בתוך הכרם, או בד' אמות שהן עבודת הכרם. מקדש הגפנים כאילו זרע בארץ, דהיינו בתוך הכרם י"ו אמות לכל רוח, ובעבודת הכרם ב' שורות. ושאינו נקוב אינו מקדש. דלאו קרקע הוא, והדין נקב מפורש בהמצניע כשורש קטן'. וכך פירש ר"ש, שם: 'עציץ נקוב. המונח בכרם או בד' אמות של עבודת הכרם זרוע בתוכו מקדש כאילו זרע בארץ אבל שאינו נקוב לא'.

נאסרים עד שיניחו על גבי הקרקע. וכתב ה'תוספות יום טוב' שכן משמע בירושלמי וכן מדויק בלשון התוספתא (כלאים פ"ד ה"א): 'המעביר עציץ נקוב בכרם אם הוסיף מאתים אסור אבל אין מתקדש עד שיניחנו תחת הגפן', כלומר בהעברה בלבד בכרם והוסיף אחד ממאתיים בלא שהייתה הנחה על גבי הקרקע, הגדל בעציץ נאסר אך לא הגפן, ורק המניח עציץ נקוב על גבי הקרקע והוסיף אחד ממאתיים, הגידולים מקדשים את הגפן. וביאר ה'תוספות יום טוב' דעתם: 'נראה דאוסר זרע העציץ לפי שבו נעשה צד איסור ואף על גב שלפי האמת אינו כלאים שהרי לא קידש אפילו הכי בדרך קנס אסרוהו'.² הגר"א³ ביאר את לשון התוספתא, וחילק בין המעביר בכרם והוסיף אחד ממאתיים שאז נאסרים הן הגידולים הן הגפן באכילה למניח והוסיף אחד ממאתיים שמתקדש ואסור אף בהנאה. ה'חזון איש'⁴ לא חילק בין העברה להנחה, וכתב שרק משום שלא ייתכן שיוסיף מאתים דרך העברה נקטה התוספתא 'אין מתקדש עד שיניחנו תחת הגפן' אך גם אם רק העביר העציץ בכרם והוסיף אחד ממאתיים, הגידולים והגפנים נאסרים ומתקדשים. לעומת זאת הרמב"ם (הל' כלאים פ"ה הכ"ג) פסק: 'אסור לעבור בעציץ נקוב שזרוע בו ירק בתוך הכרם, ואם הניחו תחת הגפן ונשתהה שם בארץ כדי להוסיף אחד ממאתים הרי זה קידש', כלומר רק אם הניח תחת הגפנים והוסיפו אחד ממאתיים הן הזרעים הן הכרם נאסרים ומתקדשים, אך בהעברה בלבד של עציץ נקוב בכרם אף שאסור לעשות כן, הן הזרעים הן הגפנים אינם נאסרים. ונראה שהרמב"ם פירש כוונת 'המעביר עציץ נקוב בכרם אם הוסיף במאתיים אסור', שאסור ואין לעשות כן, אך הזרעים והכרם אינם נאסרים.⁵ אך מכל מקום הרחיב את איסור העברת עציץ נקוב בכרם באופן גורף, ואסר להעביר בכל מצב אף אם לא יוסיף כדי אחד ממאתיים.⁶ לאור שתי הבנות אלו, נראה שלדעת הרא"ש וסיעתו שביארו דין המשנה המעביר עציץ והוסיף אחד ממאתיים, שהזרעים נאסרים הן מדרבנן הן מדאורייתא הן רק באכילה הן באכילה ובהנאה ולא הוזכר כלל איסור העברה כאשר לא מוסיף אחד ממאתיים, אם ידוע שלא יוסיף אחד ממאתיים יש מקום להתיר את ההעברה. אך לדעת הרמב"ם אף שהקל ולא אסר את הגידולים בהעברה בלבד אלא רק אם הניח והוסיף אחד ממאתיים, מכל מקום נקט שאסור להעביר עציץ נקוב בתוך הכרם ולא חילק בין הוסיף אחד ממאתיים ובין לא.

ג. העברת עציץ לא נקוב בכרם

יש להדגיש שהמשנה דיברה על העברת עציץ נקוב אך לא ביארה דין העברת עציץ שאינו נקוב, שאפילו הזריעה בו כשהוא מונח בכרם אסורה רק מדרבנן, מתוך כך דייק

2. הסבר נוסף של הרדב"ז, הל' כלאים פ"ה הכ"ג: 'מסתברא דאיכא חלוק אחר בין רישא לסיפא דאילו ברישא משעה שהשרישו נאסרו הזרעים והגפנים לא נאסרו עד שיוסיפו במאתים ואילו בסיפא שכבר השרישו הזרעים בעציץ לא נאסרו גם הזרעים עד שיוסיפו במאתים'.
3. כך כתב הגר"א בביאורו, יו"ד סי' רצו ס"ק לז: 'ואם הניחו. תוספתא ספ"ד המעביר עציץ נקוב בכרם אם הוסיף מאתים אסור אבל אין מתקדש עד שיניחנו תחת הגפן ור"ל אסור באכילה (ע"כ)'.
4. חזו"א, הל' כלאים סי' יג ס"ק ט.
5. כך כתב הרדב"ז, הל' כלאים פ"ה הכ"ג: 'והא דקתני אסור היינו משום דלכתחלה אסור להעבירו או להניחו תחת הגפן; ארץ חמדה, ח"ב מדור ד פי"ח ס"ק ב עמ' סח.
6. ארץ חמדה, ח"ב מדור ד פי"ח ס"ק ג עמ' סח.

בפירוש 'הון עשיר'⁷ שהעברתו בכרם מותרת, וכן דייק זאת בלשון הרמב"ם שפסק 'אסור לעבור בעציץ נקוב וכו', ולא הזכיר שום איסור בהעברת שאינו נקוב. אכן ב'דרך אמונה'⁸ נקט שלדעת ה'חזון איש' שאפילו בהעברה בעלמא בעציץ נקוב אם הוסיף אחד ממאתיים מתקדש מדאורייתא, נראה שהעברה בעציץ שאינו נקוב אסורה מדרבנן, ולסוברים שהעברה בלבד בעציץ נקוב אסורה רק מדרבנן נראה שהעברה של עציץ שאינו נקוב מותרת, שאין לגזור גזרה לגזרה.

ד. העברת עציץ תחת גפן יהודית

המשנה נקטה 'המעביר עציץ נקוב בכרם', ודייק המהר"א פולדא⁹ שהאיסור חל דווקא על מעביר בכרם, אך בהעברה תחת גפן יחידה אין איסור. ואף שגפן יחידה גם כן מקדשת, היינו רק בזרוע תחתיה ולא בהעברת עציץ. אך בין מפרשי המשנה במסכת ערלה¹⁰ משמע שהוא הדין בגפן יחידה, וכן נקט ב'דרך אמונה'¹¹ על פי ה'חזון איש' בדעת הרמב"ם. לאור האמור לעיל נראה שאין להכניס שתילים של ירקות הנמצאים בעציצים נקובים, דרך הכניסה לחצר כאשר מודלים מעליה גפנים אפילו בהעברה בלא שהות כלל. אך עציצים שאינם נקובים, ארגז או מגש האטום בתחתיתו, נחשבים כעציץ לא נקוב, וניתן להעביר בהם שתילים דרך שער זה. ולדעת ה'חזון איש' אין להכניס דרך השער המודלה בגפנים אלא יש למצוא דרך אחרת להכניס שתילים אלו לחצר.

7. הון עשיר, כלאים פ"ז מ"ח: 'המעביר עציץ נקוב בכרם אם הוסיף במאתים אסור. אבל כשאינו נקוב, הואיל וכשהניחו בארץ אינו מקדש דבהכי איירינן לעיל, לא נאסר בהעברתו. זה היה נראה לפום ריהטא, אבל לפי האמת אינו כן אלא נתוסף בו קולא דאפילו איסור אין בו, וכן נראה ממ"ש הרמב"ם בפ"ה מה' כלאים (הכ"ג) אסור לעבור בעציץ נקוב וכו'. ולא הזכיר שום איסור בהעברת שאינו נקוב, אלא קאמר הכי (שם הט"ז) וכן הזורע בעציץ שאינו נקוב המונח בכרם לא קדש אבל מכין אותו מכת מרדות: כן נראה דעת הר"ש (הנדפס) כלאים פ"ז מ"ח שגרס בירושלמי 'העביר ה' עציץ נקובין תחת גפן אחת פלוגתא דר' אלעזר ורבי יוחנן האוסר אינו נאסר ושאינו אוסר נאסר אבל אם העביר עציץ נקוב תחת חמשה גפנים כולו מודו שנאסר'. וכן גרס הגר"א בשנות אליהו, שם: 'המעביר עציץ נקוב; וכן כתב בשו"ת דבר אברהם, ח"א סי' כה ס"ק ז: 'בעציץ שאינו נקוב דאפילו אם יניחנו לא יבוא לידי איסורא דאורייתא לכן אינו אסור במעביר'.

8. דרך אמונה, הל' כלאים פ"ה הכ"ג באור ההלכה ד"ה בעציץ נקוב: 'ואם יש איסור דרבנן לעבור בעציץ שאינו נקוב הנה לפ"ד החזו"א בסי' י"ג סק"ט שאין שום חילוק בין הניח להעביר מה"ת מסתבר שגם בעציץ שא"נ אסור מדרבנן אבל לפ"ד שאר האחרונים דהעברה אינה אלא מדרבנן אפשר דעציץ שא"נ לא גזרו דהוי גזרה לגזרה וברש"ס מבואר דאסור אף על גב דס"ל דהוא דרבנן (אך יש לו שיטה אחרת בסוגיא כמ"ש כ' בצה"ל). ואכן יש שגורסים בירושלמי, כלאים פ"ז ה"ו: 'העביר חמשה עציץ שאינו נקובים תחת גפן אחת וכו'. ראה פני משה, שם.

9. מהר"א פולדא על הירושלמי, כלאים פ"ז ה"ו ד"ה תפלוגתא: 'שייך כאן פלוגתא לר"א ורי דלעיל שהרי יש כאן אוסר להיינו עציץ ואין כאן נאסר שאין הזרעי יכולי לאסור מחמת גפן יחידי שאינו כרם. מתני דקתני הוסיף מאתים אסור בכרם מיירי כדתני בהדיא בכרם ולא בגפן יחידי, ואע"ג דגפן יחידי נמי מקדש היינו בזרעים הזרועים בקרקע ולא במעביר וא"כ לר"א אף הגפן אין נאסר מק"ו ולר"י הגפן מיהת נאסר'.

10. ריבמ"ץ; רע"ב; שנות אליהו; תפארת ישראל, ערלה פ"א מ"ו.

11. דרך אמונה, כלאים פ"ה הכ"ג ס"ק קג.